

Список використаних джерел

1. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021-2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.12.2022).
2. Закон України «Про волонтерський рух». 2010 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/748-2004-%D1%80> (дата звернення: 20.12.2022).
3. Закон України «Про волонтерську діяльність». 2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 11.02.2023).
4. Закон України «Про основні засади молодіжної політики». 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 12.03.2023).
5. Поліщук Н. М. Волонтерство як соціально-педагогічний феномен: термінологічний аналіз. *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2022. Вип. 15. С. 146–159. DOI: <https://doi.org/10.35619/iiv.v1i15.462>

Богдан Пономаренко

ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ БАШКИРСЬКОГО ПОВСТАННЯ 1755 РОКУ ЯК ПРИКЛАД КОЛОНІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

У XVII–XVIII століттях терени Історичного Башкортостану були територією багаточисельних повстанських рухів, які доцільно розглядати як реакцію на проведення колоніальної експансії російського уряду. Башкирські роди, сприймаючи підданство умовному центру за принципом васалітету, із збереженням власних культурних традицій та вотчинного права на землю, не мирилися із спробами централізації російської держави. У пер. пол. XVIII ст. ідеї реорганізації управління башкирської території не просто витали у думках чиновницької верхівки, але й безпосередньо шукали можливість реалізації [4, с. 127–128]. Але прагнення напівкочівників-мусульман Південного Уралу зберегти статус-кво у господарських та культурних відносинах краю не давало можливості уряду таку політику реалізувати повноцінно. Вираженням спротиву став і виступ 1755-го року.

Башкири станом на поч. XVIII ст. досі зберігали (хоч вже і у стані розкладу) родоплемінну організацію суспільства, основою господарства якого було общинне землеволодіння із вотчинним правом користування землею для місцевих феодалів [7, с. 9–10]. Гарантією володіння вотчинними землями для башкир були ясак та несення військової служби. Однак ці права російським урядом неодноразово порушувалися, що ставало причиною постійних заворушень [5, с. 156–160]. Після повстання 1735-36 рр. уряд Російської імперії вирішив переглянути підходи до колонізаційної політики на південно-східному прикордонні, віддавши цей

процес на відкуп поміщикам, надавши їм право 11 лютого 1736-го року на купівлю башкирських вотчинних земель. Це змінило підхід до проведення колонізаційної політики (відмова від виключно прямих урядових конфіскацій общинних земель), але не мету – повноцінну інтеграцію Уфимської провінції до економіко-правової системи імперії [8, с. 987–1000]. І навіть, здавалося б, законне регулювання процесів купівлі-продажу землі в регіоні, не було таким по суті. Численними були випадки вимагання, погроз і фізичних розправ з боку російських власників гірничодобувних підприємств із метою домогтися продажу їм землі. Подібні насильницькі, фактично, конфіскації були непоодинокими, а скарги офіційній владі в таких випадках – марними. І не тільки під заводське виробництво йшла конфіскація вотчинних башкирських земель. Оскільки це було прикордоння, у першій половині XVIII ст. тут зводилась велика кількість фортець і редутів (лише за 1742–1745 рр. – 18 укріплень), землі надавалися також військовим чиновникам та церковним служителям із відповідною територією під оранки й сінокоси. Усе це викликало невдоволення місцевого населення, що виражалось не лише у повстанських рухах, але й у численних чолобитних [6, с. 32–35].

Колонізаційною політикою краю опікувалася спеціально створена у 1737 році Оренбурзька експедиція (згодом – комісія) за проектом Івана Кириловича Кирилова – обер-секретаря Сенату. Основна його ідея полягала у розширенні військової та торгівельної присутності Російської імперії на південно-східному напрямі за рахунок приєднання нових і повнішого освоєння старих земель. Башкортостан мав стати у цій справі плацдармом [1, с. 211–216]. Звісно, переслідуючи мету звести нові укріплення і фортеці, петербурзькі чиновники викликали невдоволення місцевого населення, яке і без того потерпало від їх безкарного засилля. Через те функції комісії були доволі широкими. До них належали, зокрема, придушення виступів та бунтів.

У зв'язку з цим із самого початку заснування експедиції провадилися спроби унеможливити будь-яку політичну діяльність башкир. Так, була обмежена кількість ахунів (один з найвищих мусульманських чинів), які могли представляти інтереси мусульманського населення краю – по одному від чотирьох башкирських даруг (доріг). До того ж призначення на посаду ахунів мало супроводжуватись підтвердженням чолобитної та подальшою перевіркою кандидата на благонадійність (*«и который ахун из них умрет то на них места с челобитья, усматривая верности, определяют»*) [2, с. 147]. Обмежувалось місцеве самоуправління: тим-таки указом від 11 лютого 1736-го року було заборонені традиційні загальні збори башкир – йийини, які, за висловом І. Кирилова, надавали можливість родовим авторитетам зайвий раз підбурювати народ до повстань. Дозволялося проводити їх лише за погодженням місцевої адміністрації раз на рік. Згодом також були заборонені колективні чолобитні, що мало б

стати на заваді консолідації зусиль повсталих. Волосні старости, чини яких були до того спадковими, з 1739-го року мали бути заміщені російськими старшинами, що їх мав призначати уфимських воєвода [1, с. 239–240]. Таким чином, Башкирія поступово втрачала власну територіально суб'єктність, можливість відстоювати свої права, підтримувати контакти з сусідніми племенами (ногайцями, казахами, каракалпаками і т.д.), та головне – протидіяти зазіханням Петербургу на свої права й традиційний уклад життя.

Так само здійснювався тиск і на релігійне життя мусульманського населення губернії. Уже згадуваним указом 1736-го року вводилась заборона на побудову мечетей без спеціального дозволу. Ця заборона була підтверджена і сенатським указом 1744-го року. Навернення у мусульманську віру було суворо заборонено, а перехід з православ'я до ісламу карався стратою – до того ж у дуже жорстокий спосіб. Яскраво описані, наприклад, випадки демонстративного спалення живцем учасників повстань, чи вже служилих на службі башкир [1, с. 347–348]. Крім того, на релігійних діячів (ахунів, мулл) та мінімально освічених людей краю здійснювався тиск у вигляді організації за ними особливого «*смотрения*». Так, в урядовій постанові 1742 р. це аргументується тим, що «*довольно усмотрено, что такие мохаметанские духовные и грамотные люди нущими ворами и злодеями были*» [7, с. 36].

Початок 50-х років XVIII ст. на башкирських землях, окроплених кров'ю повстань минулих десятиліть, ознаменувався наступним витком колонізації регіону. Перш за все – нова хвиля індустріального розвитку поглинула його південно-східні терени. Звісно, місцевим населенням це сприймалось як черговий наступ на їхні споконвічні землі, котрі тепер масово ставали осередками обробки руд та металів. І саме території, втягнуті у процес індустріалізації на чолі з російськими підприємцями, охопило повстання 1755-го року [7, с. 44–46].

Безпосередньо приводом до повстання стала податкова реформа, здійснена Правлячим Сенатом 16 березня 1754 р. Відповідно до наказу оренбурзькому губернатору І. Неплюєву було постановлено «*с начала сего года ясак с башкирцов и мещеряков и с вышепомянутых, имеющих между ими татар снять, а соль им покупать из казны*». Очікувалось, що надбання, внаслідок здійснення реформи, навіть за умови відсутності чітких даних про кількість «*иноверцов*» Уфимської та Ісетської провінцій і їхні вже існуючі запаси солі, будуть «*несравнительно более, нежели ясак*» [3, с. 39–41]. І увесь цей новоутворений податковий тягар мав лягти на місцеве населення. До того ж ясак був однією зі складових звичаєвого права башкир, яке стосувалось підданства російській державі – запорукою тих небагатьох вольностей, на які вони мали право претендувати. Зважаючи на характер нововведення, а також вищеописані передумови, що призвели до неабиякої напруги в регіоні, можна зрозуміти, чому саме воно

стало тим спусковим гачком для буремних подій 1755 року. Невдоволення, викликане діями уряду, підігрівалося чутками про можливе запровадження подушного податку і рекрутської повинності серед башкир. Хоч це і був лише початок, а невдоволення залишалось переважно мовчазним, проте найбільш активні групи Бурзянської волості Ногайської даруги уже навесні почали готуватися до виступу – головним чином налагоджуючи контакти з башкирами, татарами і мішарами інших даруг, а також встановлюючи зв'язки з казахами Середнього Жузу. Уже згодом спалахує повстання, яке завдасть клопоту імперській владі, але буде жорстоко придушене під керівництвом І. Неплюєва [1, с. 349].

Таким чином, колоніальна політика Петербургу середини XVIII ст., направлена на господарче, адміністративне, культурне освоєння регіону Урало-Надволжя та повноцінне включення краю до імперської політико-адміністративної системи, характеризувалась неабиякою жорстокістю і безпринципністю. Методи колонізації, як видно, були різноманітні і торкалися усіх сфер життя місцевого населення: соціально-політичних відносин, права, релігії, традиційного побуту і ведення господарства. Подібний тиск викликав нові й нові хвилі спротиву, які зрештою жорстоко придушувались. Як наслідок – корінні народи (в даному випадку – башкири) були позбавлені не лише будь-якої самостійності, але й винищувались фізично, втрачаючи зокрема власну культурну й економічну еліту, здатну відстоювати народні інтереси. Російська ж імперія отримувала ресурсну базу для проведення індустріалізації і ведення господарства, а також зручний плацдарм для проведення агресивної зовнішньої політики у південно-східному напрямку.

Список використаних джерел

1. Акманов И. Г. Башкирские восстания XVII–XVIII вв. – феномен в истории народов Евразии. Уфа: Китап, 2016. 376 с.
2. Законы российской империи о башкирах, мишарях, тептярях и бобылях: сборник документов и материалов / сост. Гумеров Ф. Х., зав. ред. Ханова З., ред. Камалова Ф. Уфа: Китап, 1999. 568 с.
3. Материалы по истории Башкортостана. Т. II / авт.-сост. Чулошников А. П.; отв. ред. Абсалямов Ю. М., Васильев И. М. Уфа: Полиграфдизайн, 2019. 648 с.
4. Устюгов Н. В. Башкирское восстание 1737–1739 гг. М.; Л.: Из-во АН СССР, 1950. 155 с.
5. Утягулов М. М. К вопросу вотчинного землевладения башкирского народа // Доклады Башкирского университета. Т. 2. № 1. 2017. С. 156–160.
6. Хакимов А. С. Состояние вотчинного права башкир с 30-х годов XVIII века // NovaInfo.Ru. Исторические науки и археология. № 106. 2019. С. 32-35.

7. Чулошников А. П. Восстание 1755 г. в Башкирии. М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1940. 108 с.
8. Шайхисламов Р. Б., Азнабаев Б. А. Помещичья колонизация Башкирии // Вестник Санкт-Петербургского университета. История. 2018. Т. 63. Вып. 4. С. 987–1000.

Крістіна Попова

КИШКОВІ ПАРАЗИТАРНІ ІНВАЗІЇ ТА БОРОТЬБА З НИМИ В ПРИТУЛКУ ДЛЯ СОБАК

Зоопаразити широко поширені серед тварин у притулках. Не останню роль у поширенні збудників інвазій серед сприйнятливих тварин відіграє стійкість паразитів на різних стадіях розвитку до дезінвазійних засобів [1, с. 1].

Ключовими елементами підтримання «чистоти» довілля від інвазійних стадій є: обробка тварин проти паразитів, регулярне механічне видалення фекалій і дезінвазія. Незалежно від віку тварин боротьбу з паразитами, будь то профілактичну чи терапевтичну, слід починати відразу після реєстрації тварини у притулку під час перебування тварин на карантині. В цей час слід обмежити їх контакт з іншими тваринами. В окремих випадках, навіть після застосування препаратів, тварини можуть залишатись ураженими збудниками паразитарних захворювань. І тоді необхідно звернутись до спеціаліста – лікаря ветеринарної медицини, який за допомогою діагностичних тестів здійснить діагностику певних інвазій і надасть консультації або практичну допомогу [1, с. 1].

Доведено, що серед домашніх тварин, які утримуються в притулках, паразитарні інвазії зустрічаються частіше, ніж серед тварин яких утримують хазяї індивідуально.

Метою наших досліджень було з'ясування регіональної кишкової паразитофауни серед безпритульних собак і аналіз протипаразитарних обробок в умовах притулку.

У 2022 році було досліджено 28 собак (метиси) (18 кобелів і 10 сук) віком від 1 до 4 років з притулку «Брати наші менші» (м. Київ), де вони утримуються по 4–5 голів у 6 вольєрах. Годують собак переважно сухим кормом «Bavaro Solid» («Josera», Німеччина), іноді вівсяною або пшеничною кашею з м'ясом. Вигулюють тварин двічі на тиждень. Прибирання у вольєрах здійснюється 3 рази на тиждень.

Планову дегельмінтизацію постійним мешканцям у притулку проводять 1 раз на рік комбінованим препаратом «Аніпразол» («Livisto», Німеччина, діючі речовини (ДР) – фенбендазол і празиквантел) у дозі 1 таблетка на 10 кг маси тварини. Від ектопаразитів (комахи, кліщі)